

Hvorfor bør Norge bli del av atomvåpenforbudet?

BAKGRUNN

Hva er atomvåpenforbudet?

- [FN-traktaten som forbyr atomvåpen](#) ble vedtatt av et stort flertall av FNs medlemsland i juli 2017.
- Per februar 2019 har 70 land signert og 22 land ratifisert forbudstraktaten, og antallet øker stadig. (Status oppdateres på [ICANs nettsider](#))
- Atomvåpenforbudet trer i kraft og gjelder som internasjonal rett når 50 land har ratifisert. Det kan skje allerede i 2019.
- Norge deltok ikke i FN-forhandlingene om forbudstraktaten i 2017, og har så langt valgt å stå utenfor avtalen.

Hva er ICAN?

- ICAN, Den internasjonale kampanjen for å avskaffe atomvåpen, består av mer enn 500 organisasjoner i over 100 land.
- ICAN ble tildelt Nobels fredspris 2017 «for sitt arbeid med å påpeke de katastrofale humanitære konsekvensene av enhver bruk av atomvåpen og for sin banebrytende innsats for å få til et traktatfestet forbud mot slike våpen».
- ICAN Norge har 46 partnerorganisasjoner, og driftes av Leger mot atomvåpen.

HVORFOR ER DET VIKTIG Å AVSKAFFE ATOMVÅPEN?

Atomvåpen har katastrofale humanitære konsekvenser

- Atomvåpen er det mest destruktive og inhumane våpenet som finnes. Skadene ved et atomangrep vil være så omfattende at ingen stat eller humanitær organisasjon vil kunne gi nødvendig hjelp.
- Bruk av atomvåpen rammer sivile i stor grad. En atombombe som detonerer over en større by vil kunne drepe millioner av mennesker.
- Etter 1945 er det gjennomført over 2000 atomprøvespregninger som har ført til et stort antall dødsfall og helseskader. Det er beregnet at [2,4 millioner mennesker har mistet eller vil miste livet](#) av kreft på grunn av prøvespregninger.
- Atomkrig vil forstyrre klimaet. Selv en begrenset atomkrig, som bare involverer en halv prosent av verdens atomvåpen, vil føre til [ødelagte avlinger og hungersnød hvor to milliarder mennesker risikerer å miste livet](#).
- I dag, over 70 år etter atomvåpenangrepene i Hiroshima og Nagasaki, [behandles hvert år mer enn 10 000 mennesker for senskader](#) på Røde Kors-sykehus i Japan.

Atomvåpen er en stor sikkerhetsrisiko

- Sannsynligheten for bruk av atomvåpen har økt. [«Dommedagsklokken»](#), som stilles av ekspertene i Bulletin of the Atomic Scientists, står nå [to minutter på tolv](#) og har [aldri vært nærmere midnatt](#).
- Så lenge atomvåpen finnes, er det en risiko for at katastrofen skjer. Ni atomvåpenstater har om lag 14 500 atomstridshoder, og omtrent [1800 av disse står klare til umiddelbar utskytning](#). Disse kan avfyres med vilje, eller ved uhell, misforståelser eller teknisk svikt.

- De fleste av dagens atomvåpen har langt større sprengkraft enn bombene som ble brukt i Hiroshima og Nagasaki.

HVORFOR TRENGER VI ET FORBUD?

Det vi har prøvd til nå, har ikke fungert

- Atomvåpenstatene ignorerer sine forpliktelser til å ruste ned. I stedet ser vi økte spenninger, fiendtlig retorikk og starten på nytt kjernefysisk våpenkappløp.
- Atomvåpenstatene bruker avsindige summer på å modernisere og oppgradere sine atomvåpenarsenaler. [USA alene har planlagt å bruke 1.2 billioner \(1 200 milliarder\) USD på atomvåpen de neste 30 årene](#). Til sammenligning er FNs totale budsjett for to år på [5.4 milliarder USD](#). De enorme investeringene viser tydelig at atomvåpenstatene ikke kommer til å kvitte seg med disse våpnene uten press.
- Eksisterende virkemidler og rettslige rammeverk virker ikke godt nok. Ikkespredningsavtalen har eksistert i 50 år og ikke ført til nedrustning.
- Atomvåpenforbudet er et tiltak for å realisere ikkespredningsavtalens forpliktelser om nedrustning, og representerer en mulighet for å endre den fastlåste dynamikken i nedrustningsarbeidet.

Hvordan fungerer et forbud?

- Folkerettens kanskje viktigste funksjon er å etablere normer og markere hva vi som internasjonalt samfunn godtar. Atomvåpenforbudet etablerer en ny og strengere norm mot atomvåpen, og er uttrykk for at et flertall av verdens stater anser det som utdatert, uakseptabelt og illegitimt å true med masse mord av sivile.
- Et forbud legger press på atomvåpenstatene til å jobbe hardere for gjensidig og balansert nedrustning.
- Atomvåpen har lenge vært forbundet med makt og status. Uten å stigmatisere våpnene, på lik linje med andre masseødeleggelsesvåpen, vil vi ikke klare å bli kvitt dem.
- Et forbud vil gjøre det vanskeligere for våpenprodusenter å finansiere produksjonen av ulovlige våpen. Omdømmet deres vil svekkes og flere fond og finansaktører vil trekke sine investeringer i selskaper som bidrar til atomvåpenproduksjon.
- «Nobelkomiteen mener at et folkerettslig forbud vil være et viktig, kanskje avgjørende, skritt på veien mot en atomvåpenfri verden», sa komiteens leder Berit Reiss-Andersen i sin tale under Nobel-seremonien da ICAN mottok fredsprisen i 2017.

Atomvåpenforbudet fyller et rettslig tomrom

- Norge er part i internasjonale konvensjoner som forbyr biologiske våpen, kjemiske våpen, landminer og klasebomber.
- Disse våpenforbudene har ført til stigmatisering, og bidratt til ikke-bruk og nedrustning, også for land som står utenfor avtalene.
- Atomvåpen har lenge vært det eneste masseødeleggelsesvåpenet som ikke er forbudt, til tross for at det har de mest ødeleggende konsekvensene. Atomvåpenforbudet fyller et folkerettslig tomrom.

Hvorfor har Norges støtte betydning?

- En ny folkerettslig norm mot atomvåpen er etablert og vil forsterkes i tiden framover. Norge bør ikke stå i veien for denne utviklingen, men støtte opp under prosessen som FN-majoriteten har drevet fram.

- Norsk støtte til forbudstraktaten vil bidra til å stigmatisere atomvåpen og skape bedre betingelser for framtidig nedrustning. Det kan sammenlignes med da Norge og andre land uten atomvåpen bidro til å etablere normen om ikkespredning ved å tilslutte seg ikkespredningsavtalen, som lenge møtte sterk motstand fra stater som var i stand til å produsere atomvåpen.
- Land i militærallianser med atomvåpenstater har en viktig rolle, og Norges holdning har betydning. Om vi støtter forbudet, vil vi forsterke presset på atomvåpenstatene i NATO til å forhandle om å ruste ned og avskaffe disse våpnene.
- Atomvåpenstatenes viser ofte til sitt «ansvar» for alliansepartnere for å rettferdiggjøre at de ikke ruster ned. Norge bør si tydelig ifra om at atomvåpenstater ikke kan la være å ruste ned og avskaffe atomvåpen av hensyn til oss.

NORGE ER EN DEL AV PROBLEMET

Norge er del av et mindretall som er med på å legitimere atomvåpen

- Et stort FN-flertall har innsett at masseødeleggelsesvåpen er uakseptable og illegitime. [Omtrent 80 prosent av verdens land avviser atomvåpen som del av deres militærstrategi](#). En atomvåpenfri sikkerhetspolitikk er altså normen, ikke unntaket.
- Norge har derimot en sikkerhetsstrategi som omfatter atomvåpen. Norge kategoriseres som en «[nuclear-weapon-endorsing state](#)». Vi har ikke selv atomvåpen, men har erklært at andre stater kan besitte og true med å bruke atomvåpen på våre vegne.
- Ved å hevde at atomvåpen har strategisk verdi i sikkerhetspolitikken, bidrar vi til å legitimere masseødeleggelsesvåpen.
- Flertallet av verdens land støtter et forbud mot atomvåpen. 122 stater stemte for forbudstraktaten i FN den 7. juli 2017.
- Norge sier nei til atomvåpenforbudet, og går dermed imot FN-majoriteten som jobber for å styrke normen mot atomvåpen og å gjøre det til å belastning å ha og true med å bruke slike våpen. Norge tilhører et mindretall som tviholder på forestillingen om at atomvåpen er nødvendige og legitime.

Å forholde seg passiv til atomvåpenforbudet er ingen nøytral posisjon

- Ved å stå utenfor forbudet som et flertall av verdens land har vedtatt, bidrar vi til å skjerme atomvåpenstatene fra diplomatisk press til å ruste ned. På den måten står vi i veien for nedrustning, og er en del av problemet heller enn en del av løsningen.
- Norge bør i det minste ønske forbudet velkommen og jobbe for å få på plass betingelsene for at vi og flere NATO-land skal kunne bli del av avtalen.
- Norske myndigheter er bekymret for økt polarisering i de internasjonale diskusjonene om kjernefysisk nedrustning. Polariseringen skyldes først og fremst frustrasjon over at atomvåpenstater ikke viser vilje til å forhandle om nedrustning, slik de er forpliktet til. I stedet for å frykte polarisering, bør utålmodighet og økt press om nedrustning fra stater uten atomvåpen ønskes velkommen. Historisk sett har [perioder med polarisering gitt mer framgang](#) i arbeidet med nedrustning og ikke-spredning.

Å STØTTE FORBUDET ER EN NATURLIG VIDEREFØRING AV NORSK POLITIKK

Norge har en lang tradisjon for å jobbe for nedrustning og fred

- Norge har hatt en lederrolle i tidligere prosesser med å forby inhumane våpen som særlig rammer sivile, som landminer og klasebomber.

- Norge ledet an i arbeidet med «Det humanitære initiativet vedrørende atomvåpen», og prosessen som ledet fram til at et flertall av verdens land vedtok å forby atomvåpen. Den rødgrønne regjeringen jobbet svært aktivt med temaet, og Norge arrangerte den første mellomstatlige konferansen om atomvåpens humanitære konsekvenser i Oslo i 2013.
- Tilslutning til forbudet gir oss mulighet til å påvirke tolkning og videre utvikling av traktaten, for eksempel gjennom forhandlinger om tilleggsprotokoller.
- Å stå utenfor avtalen vil derimot så tvil om Norges oppriktige engasjement for nedrustning og avskaffelse av atomvåpen. Motstand mot atomvåpenforbudet vil skade Norges omdømme som et foregangsland i nedrustnings- og humanitærrettsspørsmål.
- Atomvåpen kan ikke brukes i tråd med folkeretten. Atomvåpen er i strid med internasjonal humanitærrett, som forbyr våpen som ikke skiller mellom sivile og stridende og som medfører uforholdsmessig skade.
- Om Norge er seriøse med humanitær rett, beskyttelse av sivile i krig og menneskerettigheter, kan vi ikke samtidig true med å bruke masseødeleggelsesvåpen mot sivile. Masseødeleggelsesvåpen hører ikke hjemme i militærstrategien til et land som anser seg som en fredsnasjon og humanitær stormakt.
- I stedet for å delta i atomavskrekking, bør Norge ta avstand fra trusler om atomangrep.

Norge har alltid kombinert NATO-medlemskap med en selvstendig atomvåpenpolitikk

- NATO-medlemskap innebærer ingen forpliktelse til å støtte kjernefysisk avskrekking, og det er ingen automatikk i at atomvåpen skal være del av det militære samarbeidet. Det er ikke NATO som allianse som har atomvåpen, men tre av medlemslandene.
- Atlanterhavspakten fra 1949 (det juridiske grunnlaget for NATO-alliansen) omtaler ikke atomvåpen, og atomvåpen var heller ikke del av de første strategiske konseptene (politiske dokumenter). Det er først senere at kjernefysisk avskrekking har blitt tatt inn som en del av NATOs strategi.
- Det er ingen juridiske hindre for at NATO-land tilslutter seg forbudstraktaten. Det er slått fast blant annet i en [artikkel fra Harvard Law School](#) (juni 2018) og i rapporten [«The TPNW and its implications for Norway»](#) (september 2018). Også regjeringen konkluderer med det samme i [sin utredning om atomvåpenforbudet](#) (oktober 2018).
- Norge kan fortsette å være i militærallianse med atomvåpenstater, så lenge vi reserverer oss mot atomavskrekking på våre vegne. Det kan gjøres ved å ta inn fotnoter med reservasjoner i NATO-dokumenter som refererer til mulig bruk av atomvåpen. Det er ikke nødvendig å blokkere vedtakelsen av dokumenter som omhandler kjernefysisk avskrekking.
- NATO har en [uttrykkelig målsetting om å «skape de nødvendige forutsetningene for en verden uten kjernefysiske våpen»](#). Å støtte et forbud som skaper ny dynamikk i nedrustningsarbeidet, og som øker presset på balansert og gjensidig nedrustning, handler nettopp om å skape slike forutsetninger for en atomvåpenfri verden.
- Allerede i dag har NATO-land ulike posisjoner på atomvåpenområdet. Norge og flere andre land aksepterer ikke atomvåpen på sitt territorium i fredstid. Andre NATO-land har bestemt at det samme skal gjelde også i krig. Det har ofte vært splid innad i NATO om hvordan FN-resolusjoner om atomvåpen skal møtes. Norsk

NATO-medlemskap har alltid vært kombinert med en selvstendig atomvåpenpolitikk.

- Å bli del av atomvåpenforbudet vil ikke stride mot våre NATO-*forpliktelser*, men vil bryte med *forventninger* fra atomvåpenstater i NATO. Norsk tilslutning til forbudet medfører en risiko for negative reaksjoner fra allierte. [Forskere har imidlertid bemerket](#) at konsekvensene av norsk tilslutning nok vil være mindre dramatiske enn debatten av og til kan indikere.
- Det finnes [en lang rekke eksempler](#) på at land i militærallianser med atomvåpenstater har inntatt avvikende standpunkt. De har valgt posisjoner som fra starten møter sterk motstand og kritikk, men i liten grad alvorlige reaksjoner.
- *Hvordan* tilslutning til atomvåpenforbudet skjer, har betydning, og Norge kan velge en framgangsmåte som gir minst mulig spenninger. [Faktorer som påvirker risikoen for negative reaksjoner](#) fra allierte er blant annet 1) hvor mange NATO-land som støtter traktaten, 2) hvor lang tid ratifiseringsprosessen tar og 3) i hvilken grad vi trækker allierte på tærne, for eksempel om vi blokkerer NATO-vedtak i stedet for å ta inn reservasjoner og fotnoter, og hvor strengt vi tolker traktatteksten, særlig med hensyn til transitt av atomvåpen.
- Atomvåpenstatenes motstand mot forbudstraktaten bør ikke være avgjørende for hvilket standpunkt Norge tar. NATO er og må fortsette å være en allianse som gir rom for medlemslands ulike verdier og interesser.
- Atomvåpenforbudet er ikke til hinder for å være i militærallianse med land som har atomvåpen. New Zealand, Thailand og Kazakhstan er eksempler på land som er i allianse med atomvåpenstater og som samtidig støtter atomvåpenforbudet.
- Det australske Labor Party [vedtok i desember 2018](#) at de vil signere og ratifisere forbudstraktaten når de kommer i regjering, noe som sannsynligvis vil skje våren 2019. Australia blir da et eksempel på et land som er under atomvåpenparaplyen og som samtidig støtter atomvåpenforbudet.

FORBUDET FORSTERKER OG UTFYLLER EKSISTERENDE INSTRUMENTER

Atomvåpenforbudet er en oppfølging av ikkespredningsavtalen

- Ikkespredningsavtalen artikkel 6 forplikter stater til å ruste ned og avskaffe atomvåpen, og til å forhandle om en traktat for total nedrustning av atomvåpen. Atomvåpenforbudet bidrar til å realisere ikkespredningsavtalen og atomvåpenstatenes forpliktelser til å ruste ned.
- FNs generalsekretær Antonio Guterres har framhevet atomvåpenforbudets betydning og understreket at atomvåpenforbudet er [fullt forenlig med ikkespredningsavtalen](#).
- Også [regjeringens utredning](#) konkluderer med at det ikke er noen motsetning mellom ikkespredningsavtalen og forbudstraktaten.

ATOMVÅPENFORBUDET HAR BRED STØTTE

- Et stort flertall i befolkningen støtter atomvåpenforbudet. Fire av fem mener at Norge bør undertegne FN-traktaten som forbyr atomvåpen, ifølge [en spørreundersøkelse utført av Respons Analyse](#) høsten 2017. 83 prosent av dem mener Norge bør undertegne selv om vi blir det første NATO-landet som gjør det.

- EU-parlamentet [oppfordrer EUs medlemsland til å signere og ratifisere atomvåpenforbudet og jobbe for at alle FNs medlemsland gjør det samme](#).
- Verdens legeforening (og Den norske legeforening) [oppfordrer alle stater til å signere forbudstraktaten](#), med henvisning til atomvåpens katastrofale konsekvenser for menneskers helse og miljø.
- FNs generalsekretær Antonio Guterres har uttalt at atomvåpenforbudet er av «enorm betydning» og utgjør [«et nyttig press for effektive, positive nedrustningstiltak»](#).
- The International Trade Union Confederation (ITUC), som representerer 207 millioner arbeidstakere fra 331 medlemsorganisasjoner i 163 land (blant annet LO, YS og Unio i Norge), vedtok i desember 2018 at de [støtter FN-traktaten som forbyr atomvåpen og vil jobbe for rask ratifisering](#).

Atomvåpenforbudet har flere ratifikasjoner etter et år enn noen annen traktat som regulerer masseødeleggelsesvåpen. Traktaten vil tre i kraft og gjelde som internasjonal rett i løpet av kort tid, kanskje allerede i 2019. Da vil Norge ha en militærstrategi som er basert på et våpen som er forbudt etter folkeretten.

Det er ingen rettslige hindre for at Norge blir del av atomvåpenforbudet, men det krever politisk mot.

Leger mot atomvåpen og Nei til atomvåpen mener at Norge må:

- **Signere og ratifisere FN-traktaten som forbyr atomvåpen.**
- **Ønske forbudstraktaten velkommen og delta som observatør på statspartsmøtene, i påvente av at vi selv blir del av avtalen. Ikke minst nå som regjeringen har slått fast at norsk tilslutning til atomvåpenforbudet er et politisk spørsmål, er det viktig å følge tett med på den politiske utviklingen.**
- **Arbeide for å flere NATO-land til å gjøre det samme. Norge bør ta initiativer i NATO for å få på plass de nødvendige betingelser for å kunne slutte oss til forbudet. Vi må si ifra om at andre land ikke kan bruke eller true med å bruke atomvåpen på våre vegne.**
- **Ha kjernefysisk nedrustning som en sentral del av norsk sikkerhetspolitikk.**

